

JUGOSZLÁV SZÖVETSÉGI
NÉPKÖZTÁRSASÁG

BÁRHOGY is hívták, ez a mi szülőföldünk volt. Mindig is itt volt, függetlenül attól, hogy hol húzták meg a határvonalat. Jöttünk vissza a saját házukba. Nem sejtettük, hogy mi vár ránk.

Szabadkán minden hazatérőt leszállítottak a vonatról, és kihallgatásra vitték. Velünk is ez történt, és egy rácsos ablakú kis pincében helyeztek el bennünket. Az ablak az utcára nézett. Ezt a részletet azért jegyeztem meg, mert anyám ennek az ablaknak köszönhetően tudott egy sült csirkét szerezni egy aranygyűrűért cserébe. Még mindig látom anyám magasba nyúló kezét, amint átveszi a pecsenyét, és odaadja cserébe a gyűrűt. Egyes szabadkaiak tudták, hogy melyik pincébe zárták be a visszatérőket, és ebből üzletet csináltak. Itt csak néhány napig maradtunk. Ezután áthelyeztek bennünket a topolyai gyűjtőtáborba. Itt körülbelül két hónapot töltöttünk el. Tífuszjárvány uralkodott. Édesanyám arany ékszereinek köszönhetően sikerült beszerezni a szükséges gyógyszereket a kór megelőzésére, és így jutottunk néhány rendkívüli fürdési lehetőséghez is. Az ár minden kedvezményért ugyanaz volt: egy szolgáltatás egy darab ékszert ért. Emlékszem, hogy a tífusz elleni tabletták feketék voltak. A tábor udvara (azt hiszem, malomban volt) ledöngölt fekete salakkal volt borítva, és én nem akartam lenyelni a tablettát. Édesanyám persze csak nem hagyta annyiban, végül le kellett nyelnem az orvosságot.

Még egy kép maradt meg kitörölhetetlenül az emlékezetemben. Éjszaka volt. A malom épületében aludtunk, a fapadlón. Sok ember volt ott. Valami zörejre ébredtem, erős léptek dobogása volt ez, a falépcsőn jött le valaki. Az addig alvó emberek már mind ültek. Ekkor egy vagy két gyertya pislákoló lángja mellett láthatóvá vált, hogy valakik visznek egy megmeredt testet. A látvány annyira lenyűgöző volt, úgy tűnik elélem, mint egy holland festmény. Minden valahogy sárgának tűnt. Sárga volt a faszervezet, sárga volt a fény, csak az ódon fagerenda és a lépcsőház feketéllett. Az alakok is feketék voltak, ők csak ültek és hallgattak. Édesanyám ráparancsolt, hogy fekédjek

vissza, de örökre az agyamba vésődött az a leírhatatlan látvány, ami kimondhatatlan érzéseket keltett bennem. Gyorsan értem. Forró vágyam képen megörökíteni azt a pillanatot, de sajnos most már bennem marad örökre, mert nincs festői hajlamom. Nemcsak a látvány tett az akkori kisgyermekre olyan mély benyomást. Annál inkább a csend, a beletörődés és a kilátástalanság, amit, úgy hiszem, valamennyien éreztek.

Bizonyos ellenőrzések után szabadon engedtek bennünket, de még nem mehettünk haza. Engedélyt kellett szerezni a falunktól, hogy végleg visszatérhessünk. Engedélyt csak a népfront falusi bizottsága adhatott. A kérelmet Újvidéken adtuk át, ahol apám nővérénél szálltunk meg.

APA BÖRTÖNBEN VAN

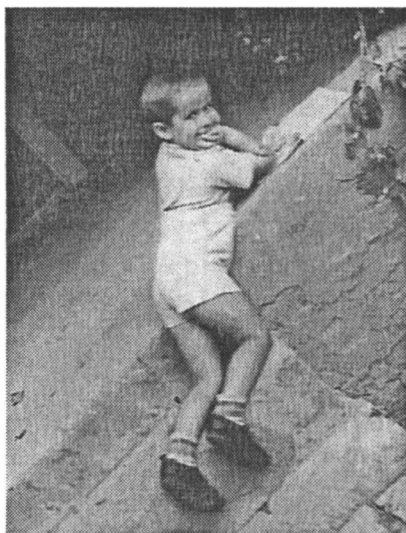
Csak ekkor tudtuk meg, hogy apámat letartóztatták, és a katonai bíróság Duna utcai börtönében van.

A fárasztó utazástól, a gyűjtőközpontokban való tartózkodástól és persze az éhségtől elgyötörten érkeztünk a nagynénémhez. Négyéves voltam, és annyira kimerült és kiéhezett, hogy az ételt csak kis mennyiségekben adagolták, hogy megszokjam. Ugyanígy volt a testvéremmel és anyukámmal is. Gyerekésszel kitaláltam a módját, hogyan meneküljek meg a gyomorfájdalmaktól: lenyeltem egy miniatűr Szent Antal szobrot, és megmagyaráztam a felnőtteknek, hogy most jól leszek, mert hallottam, hogy ő mindenkin segít. Minden jól végződött, nem lett következménye sem az éhezésnek, sem a szent lenyelésének.

TITKOS LEVELEZÉS

Apám testvérenek, Rókáné Horváth Veronának sikerült levél útján kapcsolatba lépnie bátyjával. Borral megvesztegette az öröket, és azok időnként élelemmel teli karkosarat vittek be neki, majd kihozták üresen. De a kosarak levelet is rejtettek, így fennállt valamilyen kapcsolat köztünk. Találkozást az örök nem tehettek lehetővé, az, ahogyan mondták, nagyon is veszélyes lett volna minden beavatott számára. Így tudhatta meg apám, hogy épen, egészségesen hazaértünk. Azonnal visszaüzent, hogy egy bizonyos napon menjünk el a börtönhöz, hogy meglásson bennünket.

Elmentünk a megbeszélt helyre a meghatározott időpontban. Álltunk és vártunk: nagynéném, anyám, testvérem és én. A börtön hátsó oldalánál álltunk, távolabb a

A szerző 1946-ban házuk gangjának lépcsőjénél

amennyit ő szeretett volna. Erre mindenki elnevette magát. Megjegyzem, ez a cigarettáügy csakugyan megtörtént. Csupán megszabott mennyiségben volt szabad cigarettát eladni egy-egy vevőnek. Anyám nem akart ennek a közeli szomszédnak ennél többet eladni, neki meg úgy részegen ekkor ez eszébe jutott. Mivel itt bizonyítottan jó szomszédról és barától van szó, nevet nem említek. Meggyőződésem, hogy alkohol hatása alatt mondta, amit mondott.

Csupán részlegesen emlékszem a faluba való visszatérésünkre. Emlékszem, hogy leszálltunk a teherautóról, amely akkoriban az utasokat szállította Kabil és Újvidék között. Késő délután volt, és hazafelé menet senkivel sem találkoztunk, ott-hon sem várt bennünket senki, csak édesanyám szülei, akik a házunkba költöztek, miután apám

eltűnt a faluból. Anyám útközben mondogatta:

Végre hazaértünk! Nézd, az ott a mi házunk!

A ház előtt nagyanyánk állt, és senki mást nem láttunk, minden kihalt volt. A nagyapám a házban várt bennünket, botjára támaszkodva ült egy sámlin. Még nem heverte ki a verések következményeit, de valahogy felállt, hogy üdvözljön bennünket. Kérte, menjünk hozzá közelebb, hogy megcsókolhasson bennünket. A testvérem odament, engem úgy kellett noszogatni. Nem emlékeztem nagyapámra. Néhány napig senki nem jött hozzánk, de utána lassanként belátták, hogy ez nem veszélyes, és kezdtek jönni a rokonok, barátok és a szomszédok is. És ezzel megkezdődött az új életünk az új Jugoszláviában, az apám nélkül.

ROSSZ EMLÉKEK

Az Ifjúkommunisták

Az első napokban, pontosabban éjjeleken, SKOJ¹⁴-tagok csoportjai a házunk előtt elhaladva mindig ezt énekelték: – Amennyi tehén van az országban, annyi magyart ölünk meg¹⁵.

Szörnyen féltem. A házban valószínűleg mindenki rettegett, mert még mindig na-

gyon bennünk volt a nemrég átélt vérengzések borzalma. Egy ilyen estén a SKOJ-tagok megálltak a ház előtt, és anyámat kezdték hívogatni, jöjjön ki, különben erővel fogják kicibálni. A nagyapám megint arra kényszerült, hogy a lányát védje, ezúttal a másikat. A verésektől még mindig megtörtén, minden erejét összeszedve kiment a fejével az udvarba. Azt mondta, hogy az első, aki átugorja a kaput, a fejével fog fizetni, utána lesz, ami lesz. Csodák csodájára elmentek. Én félelmemben bepisiltem, édesanyám pedig felismerte egyikük hangját. Jevrem-Ješa Ćulum volt az, Đoka Ćulum fia. Másnap anyám elment Đoka bácsihoz, és mindent elmesélt neki. Nem tudjuk, hogy mit tett Đoka bácsi, de az éjjeli szerenádok és az egyéb hasonló dolgok elmaradtak.

Jašica

Egy nyári estén a kaput átugorván az udvarban termett egy ember, akit mindenki Jašicának (Jaksika) hívott. A neve Jaša (Jaksi) volt, de apró termete miatt Jašica lett. Törpemagasságát egy pisztollyal megtoldotta, és ilyen férfiasan eljött anyámért. A pisztollyal fenyegetőzve hívta, hogy menjen vele. Édesanyám nyugodt hangon és a gyerek jelenlétére hivatkozva igyekezett őt jobb belátásra bírni. Mondta neki, hogy jöjjön el egyszer-máskor, de nappal, és akkor majd mindenről elbeszélgetnek. Nem volt könnyű meggyőzni, de végül elment. Ez alkalommal is bepisiltem, és el is ájultam jédtemben. Jašica többé nem zaklatott bennünket.

Straka

Egy Straka nevű ember is szemet vetett anyámra, és többé-kevésbé szokásos módon elkezdett neki udvarolni. Anyukám nem válaszolt az udvarlására. Straka az elutasításra úgy reagált, hogy egyszerűen elrabolta anyámat, és magával vitte a falujába. Két vagy három napig csak ültünk és hallgattunk otthon: nagyanya, nagyapa, a nővérem és én. Talán már teljesen elfásultunk, ezért csak hallgattunk. Édesanyám visszajött, és ahogy mondta, nem bántották. Straka csak azért rabolta el, mert azt remélte, így ráveheti, hogy vele éljen. Járogatott még egy ideig hozzánk, és tisztességesen viselkedett, de végül belátta, hogy nincs mit remélnie. Strakáról nem tudok semmit, pedig jól emlékszem rá. Középtermetű és erős testalkatú volt, partizán divat szerint öltözködött. Azt hiszem, hogy sajkási (sajkásszentiváni) vagy esetleg zsablyai volt.

A Tájékoztató Iroda

A Tájékoztató Iroda – Jugoszláviában mindenki Informbiro néven emlegette a szerb elnevezése alapján - szele nem került el a mi házunkat sem. 1950-ben édesanyám levelet kapott Magyarországról annak a falunak a lelkészetől, amelyben a háború alatt tartózkodtunk. A levelet olyan paposan írta, vigasztaló szavakkal és egyébbel. De a levélben volt egy olyan mondat is, amelyben a lelkész jobb idők eljövételét ígérte, amit csak türelmesen ki kell várni. Tito paranoiás biztonsággjai azt a mondatot, hogy jobb idők érkeznek, egyenesen a Szovjetunió és csatlósai erőinek érkezéseként értelmezték. Anyámat letartóztatták, és két hónapot kellett kibírnia vizsgálati fogságban. Mi egyedül maradtunk, és senkit sem érdekelt, hogyan fogjuk túlélni. A nagyszüleink vigyáztak ránk, és segített anyukám legfiatalabb húga is, aki a Március 27-e gyárban dolgozott.

KELLEMES EMLÉKEK

Đoka Ćulum

Az időrendi sorrend szerint először az iménti fejezetben említett esetet hozom fel, mégpedig azt, hogy Đoka Ćulum bácsi meg tudta akadályozni a féktelen fiatalságot és a saját fiát is abban, hogy továbbra is zaklassanak bennünket. A mai napig is mélyen meghat, ha eszembe jut, hogy Đoka bácsi a jót jóval fizette vissza.

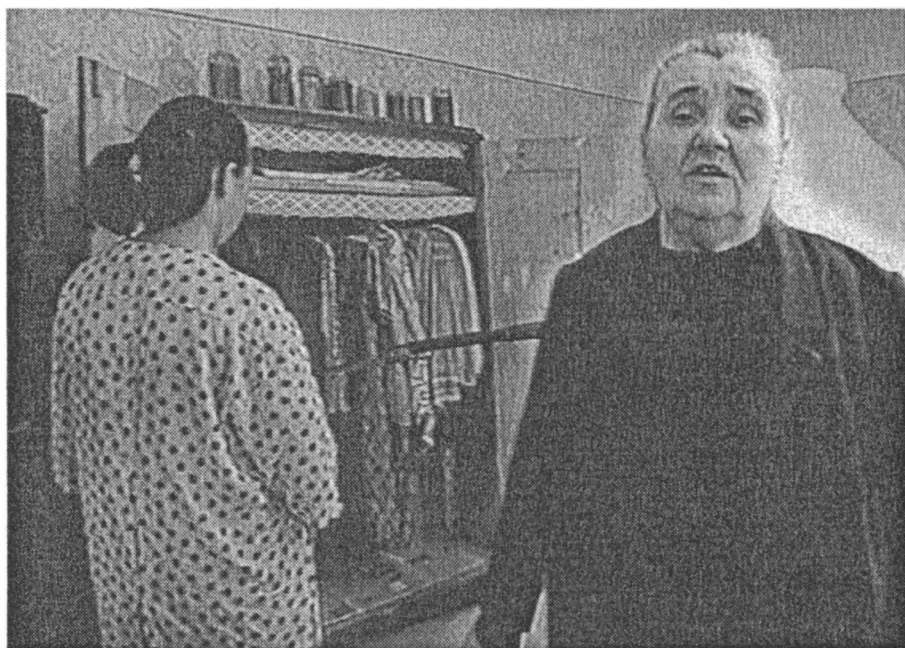
Kaboliak

Amíg kicsi voltam, az utcán - falusi szokás szerint - nagyon gyakran leállítottak az emberek, és megkérdezték, ki fia vagyok. Mondtam, hogy Miskeláé, mire rendszerint így reagáltak:

Milyen kár érte, jó ember volt!

Emlék

Tóth László Bácskai tájkép bárányokkal című dokumentumfilmjének készítésekor¹⁶ épbe került egy asszony, aki anélkül, hogy kérdezték volna, kijelentette, hogy a háta mögött látható szekrényt Miskela készítette. Hozzátette még azt is, hogy Miskela jó ember volt, és mindenki szerette. Az asszony neve Samočeta Radojka. Kijelentése végül nem került bele a filmbe.

Radojka Samočeta

Mile Đurašević

Ezerkilencszáznyolcvan valahányban egyszer szolgálati útról jöttünk hazafelé Újvidékre. A sofőr kívánságára betértünk Kabolba. A sofőr, Mile Đurašević is ottani születésű volt. Befordultunk hozzájuk, hogy magához vegyen valamit. A házban egy idősebb asszony volt. Mile ezekkel a szavakkal fordult hozzám:

Anya, ez Miskela fia! Tudod, azé a Miskeláé, aki megmentette a falut.

Az asszony egy pillantásra sem méltatott bennünket. Mile Đurašević azok közé tartozott, akik a magyarok összefogdosása idején még túl fiatal volt, és mintha sajnálta volna a történeteket. A családja magyarelles volt, de az ő magyarellessége idővel enyhült. Egyszer szó szerint ezt kérdezte tőlem:

– Ha egyszer megisméltódné mindez, vajon megmentené a falut?

Kérdéssel válaszoltam neki:

– Te megtennéd a helyemben ugyanezt?

Ennek fültanúja volt járeki kollégánk, Rajko Vucelja.

Mindezeket kellemes emlékek neveztem, de meg kell mondanom, hogy ugyanakkor minden alkalommal fáj is, nagyon fáj...

MISKELA ÉLETTÖRTÉNETE A MAGYARVADÁSZÁSI¹⁷ AKCIÓTÓL HALÁLÁIG
(1944-TŐL 1945-IG)
A felszabadítók

Miután biztonságosnak vélt helyre távozó családját kikísérte, Miskela élete tele volt rettegéssel és bizonytalansággal. Megszakadt kapcsolata a családdal, és semmit sem tudott további sorsunkról. Így jött el a háború vége. 1944. október 15-én jele ntek meg a faluban az első partizánok. Tito elrendelte a parancsnoksága alá tartozó egységeknek, hogy még az oroszok előtt foglalják el az összes lakott települést, lehetőleg hadművelettel, ahogyan az már felszabadítókhoz illik. Az volt a cél, hogy kisebbsíték az orosz katonaság jelentőségét a jövőbeli Jugoszlávia területeinek felszabadításában. Ez volt az oka annak, hogy a partizánok már október 15-én igyekeztek elfoglalni a falut. Ekkorra már elhagyták a helységet a magyar hatalom képviselői, a falubeliek kivételével.

Azt mesélték, hogy csupán néhány személy maradt a csendőrállomáson, amely Janjić gazda házában volt. A ház a főutcán állt, a löszmagaslat szélén. Hátsó része a nádas felé nézett. A háború után lebontották, a helyén épült fel a szövetkezeti otthon. A partizánok a nádasból jöttek, és tüzet nyitottak a csendőrállomásra. Valaki a bennlévők közül visszalőtt. Ekkor haslövést kapott egy falubeli partizán, Kosta Novoselac Koja. Bele is halt a sérülésébe.

A lövöldözés után a partizánok szétszéledtek, ki merre látott, de még ugyanazon a napon visszatértek, és minden ellenállás nélkül átvették a hatalmat. Lényegében így került vissza Kabol Jugoszláviához.

Van egy másik verziója is a történetnek arról, hogyan szabadult fel a falu. Eszerint egy három partizánból álló csoportocska elindult egy szál puskával, hogy felszabadítsa, amit már előzőleg elhagytak a magyar katonák. Ők azokban a napokban a Patrijaršija¹⁸ néven ismert egyházi birtokon várakoztak a szervezett visszavonulásra. Az említett partizánok ráfutottak a magyar katonák előőrseire a falu közelében. Lövöldözésre került sor közöttük, s ekkor sérült meg Kosta Novoselac. Az első változat volt a hivatalosan elfogadott, mert valamivel igazolni kellett a megtorlást, amire a későbbiekben sor került. A véletlen úgy hozta, hogy az első elesett kommunista a faluban Novoselac vezetéknévű volt, és a dolog úgy végződött, hogy még egy ugyanilyen vezetéknévű ember halt meg.

Az ángyom elmesélte, hogy ő ott volt Koja Novoselac temetésén. A kérdésekre,

Az első helyi partizán áldozat temetése

hogy miért ment el, azt mondta, azért, hogy kifejezze részvétét, és tudtukra adja, hogy nem létezik semmilyen rejtett káröröm az „ellenség” halála miatt, mivel ő ezt nem így élte meg. A temetésen voltak más magyarok is. Főleg asszonyok. Még azt is elmesélte, hogy éppen a sír behantolásakor megjelent egy repülőgép. A temetésen jelen lévő „harcosok” pánikba estek és fedezékbe rohantak, a többiek meg csodálkozva nézték, mi történik. Egyesek alig tudták elrejteni gúnyos mosolyukat. Noha a helyzet megkövetelte a komolyságot, Kabol polgárai nemigen voltak tudatában annak, hogy a repülő veszélyt jelenthet. Nem volt ilyen tapasztalatuk.

Hatalomátvétel

Miskela a községházán várta be az új hatalom képviselőit. Megérkezett két partizánosan öltözött ember, ami azt jelentette, hogy nem volt teljes az egyenruhájuk. Azt mondták, hogy ők veszik át a hatalmat, Miskela maradjon kéznél, nem hagyhatja el a falut. Nem voltak agresszívok, csak úgy katonásan szigorúak. Ahogy így ültek, csörgött a telefon. A partizán jelentkezett a hívásra, majd rövid hallgatás után Miskelának nyújtotta a kagylót, mondván:

Nézd meg, mit akar ez, valamit magyarul karatylol.

Kiderült, hogy magyar honvédek gyülekeztek visszavonulásra az egyházi birtokon, az úgynevezett Nagy tanyán, vagyis a Patrijaršiján, s azok telefonáltak. Abban a pillanatban nem volt a legvilágosabb, hogy ki hol tartózkodik. A terepen a partizáncsoportok és a magyar katonák kisebb egységei kóvályogtak, nem voltak frontálisan szétválasztva. A honvédek parancsnokának sikerült egy tábori telefonon kapcsolatba lépnie a felsőkaboli községházával. Először azt kérdezte, hogy bejöttek-e már a partizánok a faluba, mert ha igen, akkor ők megtámadják a falut, és felégetik. A kérdésre a már említett lövöldözés után került sor. Miskela azt válaszolta, hogy a faluban nincsen partizán, és nincs szükség semmilyen akcióra. A tiszt még elmondta: Tudomása van róla, hogy a partizánok nagy megtorlást végeznek majd, ezért aki egy kicsit is vétkesnek érzi magát, a saját biztonsága érdekében csatlakozzon a visszavonuló magyar katonasághoz.

Miskela ekkor úgy döntött, hogy nem kockáztat, és elhagyja a falut, miután immár még egyszer a falu védelmére kelt. A községházáról elment a felesége szüleihez elbúcsúzni, és ott elmesélte a történeteket. Otthonról magához vett pár dolgot, és elindult a Patrijaršija felé. Útközben találkozott Stevo Nedićtyel, aki barátja és szomszédja volt. A hová kérdésre ő elmondta neki az igazat.

Ne menj te sehová, te megmentetted az egész falut, majd csak megvéd a falu is téged egymagadat - győzögette őt Stevo. Hallgatott rá, és visszafordult. Nem sejtette, hogy ezzel megpecsételte a sorsát. Azt gondolta: nem vétettem semmit, és vannak barátaim is, akik készek mindenáron a segítségemre lenni.

Az új hatalom

Ezek után létrehozták az új hatóságot a helységben. A falu parancsnoka Slavko Makarin, családi ragadványnevén Keđar lett. A szerb fiatalembereket besorozták a népfel szabadító hadseregbe, és átköltöztették a laktanyába, ahol korábban a magyar katonák voltak. Azonnal megalakult a rendőrség, a Népi Milícia is. Egyik fegyveres csoport helyi tagjainak sem volt rendes egyenruhája, de kaptak katonasapkát ötágú csillaggal és valamilyen fegyvert is. Az eddig sajkcácsának nevezett katonasapkát is átnevezték titovkának¹⁹.

Miskela naponta eljár a községházára, ahol a hatalom és a községi vagyon átadásán munkálkodott az új hatalmi szervekkel. Különösebben nem fenyegették, de ragaszkodtak ahhoz, hogy ne hagyja el a falut mindaddig, amíg meg nem történik a hatalomátvétel. Hasonló volt a helyzet az alsőkaboli bíróval is. De vele sokkal szigo-

rúbbak lehettek, és egész idő alatt fenyegethették. Megtörtént így a hatalomátvétel során, hogy felfegyverzett emberek társaságában jött Andor a nagybátyám házába. Azért jöttek, hogy összeírják a községi vagyont, amelynek egy része az ő házában volt elraktározva. Akkor kérdezte meg tőle ányom magyarul, hogyan állnak a dolgok, amire ő láthatóan izgatottan azt felelte: – Rosszul, nagyon rosszul! Ezután Andor a házban valamilyen dokumentumokat írt alá, és ányom észrevette, hogy nagyon remeg a keze, alig tudta fogni a ceruzát. Ebből arra lehetett következtetni, hogy nagy félelemben élt, és már akkor halálosan megfenyegethették.

Az utasítás

Ez az állapot 10 napig tartott. A tizedik napon, pontosabban 1944. október 25-én egy partizán érkezett a faluba, valószínűleg küldönc volt. A vezetőkéne Lazarević. Utasítást hozott, hogy hogyan kell bánni „a megszállók szolgálóival, a népellenességgel, az árulókkal” stb.

A Dunán a szerémségi oldalra Dunagárdonynál, egy Badas nevű helynél lehet átkelni. Erről még szó lesz a későbbiekben. Itt egy komp volt kikötve. Ez volt egyébként az a hely, ahol Bácskából mentek át Szerémségbe, Slankamenbe (Zalánkemén) és Krčedinbe. Még a küldönc érkezése napjának az estéjén megkezdődött a hírhedt akció, a magyarok befogatása, a vatanje mađara. Később a faluban így emlegették ezt az akciót. Hogy mit tartalmazhatott az utasítás, nem sikerült megtudnom, de a tettekből következtethetünk. Az egyetlen dolog, ami bizonyos, hogy a megtorlást azonnal el kellett kezdeni, legfeljebb hét napig tarthatott, és főleg a magyarokra vonatkozott. A nőkkel kíméletesebben kellett bánni, a gyerekeket pedig nem volt szabad bántani. Ezenkívül arra utasíthattak, hogy az eljárás könyörtelen legyen, hogy üzenetül szolgáljon a magyaroknak a jövőre vonatkozóan, amelyben még sokáig nemkívánatosak lesznek:

Mentési akció

Miskelának valaki szólt - sok segítőkész barátja volt -, hogy ezen az éjjelen valószínűleg sok magyart likvidálnak, és mindenesetre jól tenné, ha valahol megbújna. Ő tudta, hogy most csak azok segíthetnek neki, akik ezt meg is ígérték. Ezért először a Milivojev fivérekhez ment el. A két testvér egy házban élt családotul. A Mladen nevűhöz Miskelát gyerekkori barátság fűzte. Sok közös élményük volt legénykoruk-

ból. Ketten beszélgettek, négyszemközt. Ezek után Mladen kikísérte az utcára. Valaki a háziak közül utánuk szaladt Miskela otffelejtett kalapjával. Miközben magához vette a kalapot, ezt mondta: – Minek a kalap, ha oda a fejem? Ekkor bepárasodott mindkettőjük szeme. Ezt nekem Mladen fia, Mile mesélte el 2009 őszén. Ezen az őszön Mile üzent nekem, menjek el Kabolba, hogy halljam, mit mesélnek Miskeláról. Elmentem, és találkoztam Giga Markovićyal és még néhány emberrel, akik el akartak mondani valamit, vagy csak a tudomásomra hozni, hogy még mindig tisztelik Miskela és Andor emlékét. Andorról nem tudtak anekdotákat, de mindenki úgy gondolta, hogy ő semmit sem vett, sőt egyike azoknak, akiknek 1942-ben a legnagyobb érdemük volt a falu megmentésében. Elérzékenyültem, amikor megértettem, hogy a kaboli igazság 65 éven át tartó elleplezése és a kaboli magyarok befeketézése sem tudta kitörölni sok kaboli szerb lakos szívéből a hálát és az emlékeket.

Visszatérünk 1944-hez. Milivojevéktől Miskela elment Steva Nedićékhez, és úgy döntöttek, hogy éjjelre ott is marad. Stevónál összejött néhány közeli szomszéd, akik szerették volna megvédeni Miskelát. A házigazdán kívül ott volt még Mladen Braša Nešin és még két-három ember. Egy volt közülük Mladen Milivojev is. Nehéz volt megtudni a neveket, mivel később erről még a legközelebbiekeknek sem mertek beszélni. Gyorsan rájöttek, hogy a tervezett kivégzések nem egy hatalmaskodó agresszív csoport akciói, hanem valami sokkal nagyobb dolog, amivel nem tudnak szembeállni.

Lincselés

A lincselés 1944. október 25-én kezdődött az esti órákban, hét nappal a katonai igazgatás bevezetése után. Az utasítást az a Lazarević nevű partizán küldönc hozta, akiről már szó esett az előzőekben. A falu parancsnoka, Slavko Makarin Keđar, kaboli származású volt. Lazarević parancsot hozott, amelynek értelmében likvidálni kellett mindazokat, akik a „megszállók” szolgálatában voltak, valamint minél több öslakos magyart, és azokat is, akik a Magyar Királyság e rövid ideje alatt települtek be, ezenkívül a németeket stb. A szóbeli titkos parancsot az esetleges ellenállás megelőzése érdekében továbbították küldönccel. Tehát közvetlen tanúk nincsenek, de a cselekvés módjából kitűnik, hogyan szólhatott ez a parancs. Létezését bizonyítja még az is, hogy a feladat végrehajtásáról jelentés készült. A második razzia áldozatait összeírták, és a kivégzett háborús bűnösök jegyzékébe úgy iktatták be őket, mint akiket az úgyneve-

zett népbíróság ítélete alapján likvidáltak. Az áldozatok bűnéről azért nincs szó, mert nem is volt bűnük. A likvidálás pökhendi magatartással, kíméletlenül és könyörtelenül folyt. Öt nap alatt befejeződött. Az utolsó október 29-én vagy 30-án történtek.

Alsókabol községházája

Slavko Makarin maga köré gyűjtötte a népi milícia újonnan kinevezett tagjait és a „harcosokat”²⁰, és elrendelte az akció megkezdését. Nem voltak külön előkészületek, ami a szervezést és az utasításokat illeti. A parancs körülbelül így hangozhatott: összefogni mindenkit, aki együttműködött a megszállókkal, és minél több magyart és németet, elvezetni őket a Dunagárdony melletti Badashoz, kivégezni és a Dunába dobni őket. Mindezt olyan kegyetlenséggel kell véghezvinni, hogy hetedéziglen megemlegessék, és halálos rettegéssel gondoljanak rá. Megfélemlítéssel, a szörnyű

Kabol és környéke. Vastag vonallal jelölve a falu és a Badas közötti út

emlékkel akarták elűzni a túlélőket, hogy minél nagyobb számban elköltözzenek innen. Ez nagymértékben sikerült is nekik, sokaknak még ma is megfagy ereiben a vér, ha rágondolnak a történetekre.

Fegyveresek sorra járták a magyar és a német házakat, és előállítottak mindenkit, akit a keresettek közül megtaláltak. Az összefogdosott embereket az alsókaboli községházára vitték. Kezüket dróttal összekötötték. Így megkötözve bezárták őket a pincébe, s ott eszeveszetten ütlegetni kezdték őket. Az első csoportot ezután - körülbelül 15-16 személyt - fogatos kocsihoz kötözve Dunagárdonyba vonszolták, az említett Badas nevű helyre. Voltak közöttük olyanok is, akiket úgy összeverték, hogy menni sem tudtak, őket feldobálták a kocsira. A Badason agyonverték és a Dunába dobálták őket. Senkit sem lőttek le, mindenkit halálra kínoztak, és miután kiszenvedtek, csónakkal bevitték a folyó sodráig, és ott dobták a vízbe.

AZ ÁLDOZATOK NÉVSORÁNAK ÖSSZEÁLLÍTÁSA

Egyes áldozatok utódai összeállítottak névsorokat a kivégzettekről, de egyik lista sem volt teljes. Egyesek emlékezetből írták össze a neveket, és a körülmények miatt a névsorok nem is lehettek teljesek. Összehasonlításukkal sem lehetett megállapítani a pontos számot, mivel többé-kevésbé ugyanazok a nevek ismétlődtek minden jegyzéken. A második razzia áldozatainak legátfogóbb jegyzékét Galambos László²¹ úr állította össze. Ő tiszakálmánfalvi születésű, jelenleg Újvidéken él. Adatok után kutatva bukkant a tiszakálmánfalvi római katolikus plébánia iratai között egy nagyon pontos listára a tiszakálmánfalvi, a kátyi és a kaboli áldozatok nevével, amelyet az akkori plébános, Gulyás Károly állított össze. A plébános úgy írta fel az adatokat és a neveket, ahogyan a rokonság bementa. Tiszakálmánfalva, Káty és Kabol egy parókiához tartozott. Így került be az egyházi halotti anyakönyvbe majdnem minden katolikus és más vallású személy adata is. A Magyar Szó napilap 2009 szeptemberében folytatásokban közölte e három falu áldozatainak névsorát. Galambos ezt kiegészítette a második razzia lezajlásának körülményeiről tudomására jutott egyéb információkkal. Ebből az anyagból a könyvemhez csupán a Kabolra vonatkozó részt használok fel. Az én értesüléseim teljesen megegyeznek az ő adataival, tehát szó szerint átírom őket, az ő készséges engedélyével. Természetesen kibővíttem ott, ahol neki nem volt forrása. Egyúttal a második razzia áldozatai utódainak nevében köszönetet mondok neki, valamint a már megboldogult Gulyás Károly plébános atyának is, jelentős hozzájá-

rulásukért ahhoz, hogy ne merüljön feledésbe az áldozatok neve. Köszönöm.

Kimaradt a Magyar Honvéd Hadsereg, valamint a Petőfi brigád elesett tagjainak a neve. A listán csupán azok neve szerepel, akiket az 1944. október 23-án erre a célra létrehozott katonai igazgatás parancsára likvidáltak²².

FELSŐ- ÉS ALSÓKABOL 1944-ES MAGYAR ÁLDOZATAI

Az új kaboli hatalom olyan eredményes volt, hogy mindössze öt nap alatt magyartalanította a helységet. Mint jeleztem, a többségüket megölték Badason, és a Dunába vetették őket. Akiket megkíméltek, azok távoztak a faluból, csak kevesen maradtak, de idővel ők is szétszéledtek a világban. Badastól csupán idősebb Vida István menekült meg, őt később Újvidéken letartóztatták, és a Katonai Bíróság rögtönítélő eljárásával kivégezték. Horváth Mihály sem került a Badasra. Vele a Népvédelmi Osztály végzett később, de róla és esetéről még lesz szó, hiszen – mint jeleztem már – ezt a könyvet éppen neki szenteltem. Kétségbeesésében a börtönből egyszer később azt üzenete, hogy jobb lett volna, ha őt is megölik Andorral és a többiekkel együtt. Túl sokáig lebegett élet és a halál között, míg végül mégis életével fizetett.

Íme a névsor:

1. *Balog József* szobafestő.
2. *Becski György* cipész, bácsföldvári születésű.
3. *Bózsó József Lulovac*, német származású.
4. *Bózsó Ferenc*, német nemzetiségű.
5. *Farkas István* adóhivatalnok.
6. *Gajdos István* küldönc és falusi dobos. Valójában kisbíró.

Gajdos István

Kabolban született 1919. december 7-én, felesége Horváth Julis, egy fiúgyermek apja. Az ő esetéről szól a már említett Bácskai tájkép barátokkal című film. Gajdos István a partizánok bejövetele után azonnal elhagyta Kabolt és Tizsakálmánfalvára ment. Ott letartóztatták, és ismeretlen helyen végeztek vele. Kivégzését azzal indokolták, hogy ő a főbűnös a fiatal Kovačev letartóztatásában és kivégzésében. Erről az esetről írtam a Végzetes szerelem című fejezetben. Természetesen neki ehhez az esethez semmi köze nem volt. Nem jelentette fel az embert és barátait, de a letartóztatásban sem vett részt, hiszen – mint említettem - ő csak egy falusi dobos volt.

Horváth Mihály

7. *Horváth Mihály*, apja Ferenc, anyja Surján Rozália, felesége Szerkes Rozália. Alsókabolban született 1910. október 5-én. Felsőkabol bírója. A faluban élő szerb barátai mindenáron meg akarták menteni. Hónapokon át rejtegettek. 1945. április elsején tartóztatták le, és az újvidéki katonai börtönbe vitték. Bíróság elé állították, börtönbüntetésre ítélték. 1945. október 18-án kivitték a börtönből, és megölték. A kivégzés és a holtta nyilvánítás időpontja Mészáros Sándor Holttá nyilvánítva²³ című könyvében jelent meg. A család a halálbüntetés végrehajtásáról szóló értesítést 1945 októberében kapta meg, a Hivatalos Lapban pedig 1955. augusztus 3-án jelent meg a holtta nyilvánítása. A halotti anyakönyvbe soha nem írták be halálának időpontját. Az elhunyt rovat kitöltetlen maradt.

János József

8. Ifjabb *János József*, apja József, anyja Nagy Rozália, született 1926. július 5-én Alsókabolban, a leventék parancsnoka (ifjúsági szervezet, amely katonai előképzést is folytatott). A legszörnyűbb kínzásoknak tették ki. Fához kötözték, húsdarabokat vágta ki a hátából, és a sebeket sóval és paprikával mázolták be. Megölték, és a Dunába dobták.

9. *Juhász Imre* asztalos, meggyilkolása idején 60 év körüli volt. Azt beszéltek, úgy végeztek vele, hogy a fejét baltával kettéhasították. Badasnál, Dunagárdonynál dobták a Dunába. Mivel nazarénus volt, és hite szerint élt, semmibe sem keveredett bele. Azért gyilkolták meg, mert ki akarták rabolni. Asztalosműhelye volt, és mivel egyedül élt, azt hitték róla, hogy gazdag.

10. *Kovács János*, apja György, anyja Surján Veronika, felesége Fodor Viktória. Alsókabolban született 1903. december 9-én. Községközi szolga volt. Látván, hogyan kínozzák sorstársait, kitepte magát a többiek közül, és úgy, ahogy volt, összedrótózott kezekkel a Dunába ugrott. Utánalóttek a vízbe, de többé nem merült fel. Azt hiszem, ezek voltak az egyetlen kilőtt golyók a Badason. Jó úszó volt, és ismerte a Dunát, a család sokáig remélte, hogy egyszer még előkerül valahonnan.

11. *Krékity Simon*, apja József, anyja Stefanac Mária, felesége Szvincsák Anna. Platicsevón (Szerémség) született 1895. január 5-én.

12. *Lulovac József*, Jóska bácsi, levélkihordó, valódi foglalkozása szobafestő. Az igazi vezetékneve nem Lulovac, de csak így ismerték.

13. *Martinek Mihály* köteles, kálvinista, községi tisztviselő és tanácsstag is volt.

14. *Molnár Andor* asztalos és vállalkozó. Apja János, anyja Csanak Rozália, felesége Kalapis Rafaella. Óbecsén született 1896. július 3-án. Alsókabol bírója. Badason kínozták,

megölték, és a Dunába dobták. Azt beszélték, hogy elsőként ölte meg őt személyesen Slavko Makarin, hogy szemléltesse, hogyan kell eljárni. Azt mondják, úgy végzett vele, hogy késsel felhasította a mellkasát, és még élve kitépte a szívét. Így végezte az, aki saját életét kockáztatva megmentette a falut az 1942 januárjában fenyegető vérengzéstől. A miért kérdésre rövid a válasz: éppen azért. Nem voltak kívánatosak a jótevők, ha nem tartoztak a partizánok és a

Molnár Andor

kommunisták soraiba. Szükséges volt ez a jövő számára, mivel emlékeztetéssel kellett tenni Titónak és követőinek a hőstetteit. A tisztogatás nemzeti, osztályalapú és más szempont szerint kiszemelt áldozatait bűnösökként és ellenségként kellett bemutatni, akiket utolért megérdemelt büntetésük. Így a legkevésbé sem voltak kívánatosak azok a más elvek szerint cselekvők, akik emberiségükről tettek tanúbizonyságot ezekben a szörnyű háborús időkben. Rontották a képet, amit a jövőben a népnek be kellett mutatni. Idővel az ilyenek elismerést kaphattak volna érdemeikért a néptől, és így vetélytársai lehettek volna az új rendszer embereinek. Tito egyszerűen cselekedett: elpusztítani mindenkit, akivel esetleg a jövőben osztoznia kellene az érdemeiken. A jövő miatt a háborús bűnösöknél nagyobb gondot jelentettek volna azok, akiknek érdemeik voltak. A döntés szerint a legrövidebb időn belül likvidálni kellett a bűnösöket is, meg azokat is, akiknek ilyen érdemeik voltak, mint Molnárnak is. A propaganda megteszi a magáét, és mindenkiből bűnös lesz. Így kezdődhetett el a dicső jövő. Ez a dicső jövő addig tartott, amíg Tito élt. Utána újabb titócskák jelentek meg, akik ugyanilyen módon tisztogattak. Az is köztudott, hogy ez hogyan végződött. Még nem ismertek a következmények, de hamarosan kiderülnek.

Pápista István

15. *Pápista István*, apja Márton, anyja Pásztor Mária, 1919. szeptember 30-án született Alsókabolban. Csendőr volt. Egyetlen fiúgyermek volt a családban, öt lánytestvére mellett nagy szeretetben nőtt fel. Ő volt a legfiatalabb. Özvegy édesanyja, Marika és az egész család kényeztette és óvta, amennyire csak tellett tőlük. Ezenkívül nagyon szemrevaló és csinos legény is volt. Édesanyja a saját fián kívül szükség esetén a szomszéd gyerekekre is vigyázott. Ez különösen a mezei munkák idején történt meg. Leggyakrabban N. N.-re vigyázott, aki szemközt lakott velük.

A történet később kerekedett ki a szomszédok meséi alapján. A „sánci csoport”²⁴, miután elfogta Szegedi Ferit és a veszthelyre indult vele, akkora lármát csapott, hogy mindenkit felverték vele. Mindenki ébren maradt és fülelt, hogy mi történik. Amikor

a csoport a Fercsinek becézett Pásztor Ferenc háza előtt haladt el, valaki azt találta mondani, hogy fogják el őt is, mivel valószínűleg van pénze. Meghallotta ezt Jova Novkov szomszéd, odaállt eléjük, és azt mondta nekik, hagyják Fercsit békén, mert vele gyűlik meg a bajuk. Csodák csodájára hallgattak rá. Azért–e, mert Szegedi Ferenc elfogásánál már túl sok szemtanú volt, vagy mert Novkov tekintéllyel bírt előttük, nem is fontos. A lényeg az, hogy ez az eset is arról tanúskodik, hogy egyes szerbek segíteni próbáltak magyar szomszédjaikon.

Az elfogásra kiszemelt következő személy a fiatal Pápista volt. A ház elé álltak, bement N. N. és még ketten-hárman, de csak az udvarba. N. N. ment be a házba, és azt mondta, Pistáért jött, hogy kihallgatásra vigye, és majd gyorsan visszajön. Amikor kezdte összedrótozni a kezét, a házbeliek megriadtak, de megnyugtatta őket, hogy ilyen az eljárás, nem kell aggódniuk. Az utcán S. és a többiek várták. A faluban azt beszéltek, hogy az ifjú Pápistát szörnyen megkínozták, az ajtóba szorítva törték össze az ujjsontjait. Miután megölték, levágták a fejét, visszahozták a faluba, és ott rugdosták. A gyilkosok e bestiális tette beteges elvetemültségükre és irigységükre utal. Pistát az élet olyasmivel ajándékozta meg, amit S. sohasem kapott meg, ez pedig a szeretet és a figyelem, amivel Pistát a családja elhalmozta. Ezenkívül nagyon szép, sudár legény volt. Mindez a beteg agyban olyan iszonyú gyűlöletet gerjesztett, ami végül e rettenetes cselekményben öltött formát.

Egy őszi napon Kabolban találkoztam Marika mamával mindenszentek táján a temetőben, és ahogy búcsúzkodtunk, ő egy fogatos kocsin elhaladó emberre mutatott. Azt mondta: – Nézd, fiam! Az ott S! Ő ölte meg a fiamat!

16. *Pápista Pál*, apja János, anyja Belovity Franciska, felesége Süli Rozália. Alsókabolban született 1891. december 5-én. Fiával együtt fogták el Tiszakálmánfalván, még néhány ottanival együtt, Dunagárdonyba vitték, és kegyetlenül megkínozták őket. Egyebek között úgy, hogy comb- és karizmukat szuronnal átszurkálták. Egyesek szerint ezt két héten át művelték velük. Pál már nem tudta elviselni a kínokat, és egy éjszaka felakasztotta magát. Aztán megjelent ott egy orosz tiszt, aki megkezdte a foglyok kihallgatását, s hamarosan elengedte őket azzal a tanáccsal, hogy jelentkezzenek a Petőfi brigádba. Így is tettek. Pápista Pál fia, József, akit Jocónak neveztek, túlélte a szerémségi front minden szörnyűségét. Meghalt, miután mindezt elmesélte Matuska Mártonnak, aki szavait lejegyezte, később pedig Mészáros Sándor Holttá nyilvánítva című könyvében adta közre történetüket.

17. *Pápista Péter*, apja János, anyja Belovity Franciska, felesége Horváth Erzsé-

Pápista Péter

bet. Dunagárdonyban született 1910. április 1-jén. Csendőrfelügyelői beosztása volt. Két fiúgyermek apja. Azt közölték róla, hogy élve kettéfűrészelték, a legnagyobb kínok között szenvedett ki. A család azonnal Újvidékre költözött. 1953-ban vagy 54-ben a fiatalabb Pápista gyerek, Jóska, akit Jocónak hívtak, de Mucának is becézték, egyszer Kabolba indult, hogy beszerezzen valamilyen okmányokat. Gyalog ment a töltésen. A falu szélén találkozott egy csapat vele egykorú fiúval, úgy 16 év körüliek lehettek, mint ő is. Megállították és vallatták, kicsoda, micso-da. Amikor megtudták, hogy kaboli származású magyar, elhúzták a nádasba - azt a részt Golićnak nevezik -, és felakasztották egy fára. Szerencsére arra ment valaki a faluból, szétzavarta őket, és Jocót levette a fáról. Ezt tőle magától hallottam nem sokkal az esemény után. Megmutatta a sérülés nyomait a nyakán, és mondta, hogy már kezdte eszméletét veszteni, az ember az utolsó pillanatban mentette meg. Noha sokkos állapotban volt, amikor megszabadult, amint magához tért, sietett vissza Újvidékre. Nem sikerült megtudnia, hogy ki mentette meg a biztos haláltól.

Ehhez még hozzáfűzöm, hogy Pápista Péterék a háború alatt mellettünk laktak. Abban a házban előttük egy telepes család élt, a Gladikosicék. Péter halála után a felesége Újvidékre költözött. Valamivel ez után az én anyám is Újvidéken talált munkát, és egy ideig Péter özvegyénél lakott. Folytatták tehát a barátkozást és egymás segítségét. Így én ezt a történetet első kézből ismertem.

18. Idősebb *Patarica Károly*, felesége Hajduk Rozália, Temerinben született.

19. Ifjabb *Patarica Károly* csendőr, apja Károly, anyja Hajduk Rozália. Temerinben született 1911. április 25-én.

Patarica Sándor

20. *Patarica Sándor*, 19 év körüli, apja Károly, anyja Hajduk Rozália, Újvidéken született, levante vezető. Úgy kínozták, hogy fához kötözve húsdarabokat vagdostak le róla, sebeit sóval, paprikával hintették be. Miután kiszenvedett, a Dunába dobták. Állítólag azért kínozták meg, mert levante vezetőként azt követelte kortársaitól, hogy fekvőtámaszt és más előírt gyakorlatokat végezzenek.

21. *Szegedi Ferenc*, Mata volt a ragadványneve. Anyja Szegedi Julianna, felesége Gion Borbála. Adán született 1908. március 30-án, öt gyermeke volt. Földműves, de a háború alatt csendőr volt.

Csak Mata Ferinek nevezték. A szemtanúk meleg hangon beszéltek róla. Ez furcsának tűnik, mert könnyűszerrel osztogatta a verést és a pofonokat. Rendkívül erős

ember volt, de senkit komolyabban meg nem sértett. A falunak azon a részén, ahol lakott, valamilyen csúnya hagyomány szerint mindig is voltak erőszakoskodó fiatalok. Mata mindig az ellenpontjukul szolgált. Egyfajta pozitív erőszakoskodó volt.

Szegedi Ferenc

Ez lehetett az oka annak, hogy mindenki kedvelte. A magyarok hatalomra kerülése után hamarosan csendőrnek nevezték ki. Lehetséges, hogy csendőrként valakit felpozozott, de ennél nagyobb vétké nem volt.

A sánci csoport bánt el vele, amely október 29-én jött érte, halottak napja előestéjén. Tíz-egynéhányan voltak, közöttük néhányan felfegyverezve, katonaruhában, egyesek pedig fegyver nélkül, talán önkéntesek. Matát kihívták a házából, és a kezét azonnal erősen összedrótozták.

Kavarodás támadt, a felesége és a gyerekek sivalkodni kezdtek, ő nyugtatta őket, hogy „gyorsan visszajövök én”, de ez nem segített, mindannyian tovább jajveszékelték, sírtak, és a lárma messzire elhallatszott. A négy gyerek közül Mihály volt a legidősebb, 15 éves, és ott volt a terhes feleség is. Valaki a csoportból azt találta mondani, hogy öljék meg mindannyiukat, egy másik pedig azt, hogy azt kaptuk parancsba, ne bántsuk a gyerekeket. Ekkor a kerítésen keresztül Mata segítségére sietett Milovanov szomszéd, azt kiabálva, hogy hagyják Matát békén. Felszólítását a következő szavakkal támasztotta alá: – Emberek, ő a miénk, ő egy a mieink közül! Valaki a csoportból erősen vállon ütötte Milovanovot puskatussal. Ő gyengébb testalkatú volt, és ez az erős ütés ártalmatlanná tette, Matát pedig felzavarták a kocsira. Innen a csoport továbbment.

22. *Sztankó György* községi írnok és katonai referens Alsókabolban.

23. *Sági János*, felesége Patarica Mária, Temerinben született, földműves.

24. *Sós István*, apja József, anyja Nagy Veronika, felesége Pete (Pető, Pethő) Mária. Tizsakálmánfalván született 1894. július 15-én. Csak a templomban esküdött meg. Senki sem tudta elképzelni, miért ölték meg őt is. Szegény ember volt, nem volt semmilyen tisztsége, sem haragosa. Mégis embertelenül megkínózták és megölték. Azt mesélték róla, hogy hátrakötötték a kezét, két szemébe egy-egy kést szúrtak, és arra kényszerítették, hogy így menjen. Így megvakulva botladozott és esett-kelt, miközben a kések egyre mélyebbre fúródtak a szemébe.

Sági János

25. *Suhajda István* béres. Apja István, anyja Juhász Mária, felesége Galacs Ágnes, aki Németországban, Wittgensdorfban született 1912. április 11-én.

26. *Varga István*, apja Lajos, anyja Morvai Mária. Kabolban született 1912. október 12-én. Asztalos.

Vida István

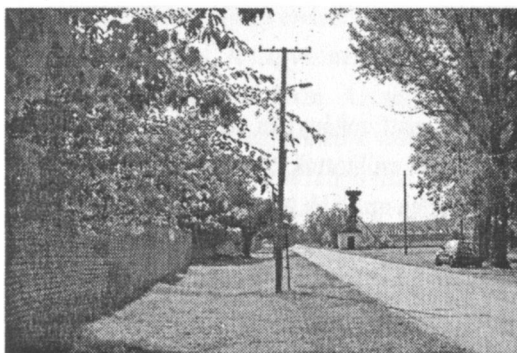
27. Idősebb *Vida István*, felesége Hornyik Julianna, Temerinben született, felügyelő a gátörszolgálatnál. Az ő esetét a Samočeta című fejezetben írtam le.

28. Ifjabb *Vida István* gátőr. Apja István, anyja Hornyik Julianna, Temerinben született 1910. december 20-án, felesége Szkotovity Rozália. A kínzások után a Badason ölték meg.

30. *Takácsné Schmidt Ilona*, férje Takács Sándor, aki a határvadászoknál szolgált. Ilona a tisztekre és a katonákra főzött. Végtelenül gyöngéd, szinte leírhatatlanul finom szépségű nőként emlékeznek rá. Megerősítették a kolostor kerítésénél, majd darabokra kaszabolták, és a bünténytől alig pár méterre levő, a szerb hívők hite szerint szentnek tartott ásott kútba dobták. Az egyik erőszakoló hentes volt, ezzel magyarázható, hogy késsel darabokra tudták vagdalni. Azt beszéltek, hogy nem sikerült az erőszak, és azért ölték meg, hogy a történet később ne tudódjon ki. A kút ott állt még néhány évtizedig, végül betemették. Azt hiszem, ez az eset is súlyos beteges hajlam kifejezésre jutása volt. Ezúttal a gyengédség váltotta ki a gyűlöletet és a vágyat a megsemmisítése iránt, így történhetett meg ez a ki-mondottan patológiai eset.

Ifjabb *Vida István*

A kolostor kerítése, mellette az út, annak jobb oldalán a Szent Paraszkéva (Petka) nevével védett szentkút, Takács Ilonka gyalázatos kivégzésének és nyughelyének színhelye

Ez az esemény nincs benne a kaboli aktákban. Minden bizonnyal azért maradt ki, mert Ilonára a legkisebb vétet sem lehetett volna ráfogni. Habár az egyik elkövető később az OZNA-nak dolgozott, a partizán hatalom is el akarta ítélni ezt a büntényt, a tettes mégis elkerülte a büntetést.

A büntény a kolostor területén történt, a hívők és a szerzetesek számára ez szent hely, amit ezzel a tettel megszenstelenítettek. A faluban egyes köztisztviselőben álló személyek úgy vélik, hogy fontos lenne ezt a helyet meg-

tisztítani a bűntől. Az elképzelés szerint ezen a helyen találkoznia kellene mindhárom történelmi keresztény egyház elöljáróinak, és egy közös istentisztelettel tisztítanak meg a helyet a bűntől, miután az ismét szent helyé válna. Az ötletnek része egy újabb kút ásása is, mivel az előző vizét a környékbeliek gyógyhatásúnak vélték. Ezzel kapcsolatban beszélgettem a kaboli Saša Banić anyakönyvvezetővel, aki régebben a helyi közösség elnöke is volt. Azt mondta, ő is támogatja ezt az ötletet, sőt azok közé tartozik, akik fölvetették. Kabil az én szülőfalum, és boldog vagyok, hogy vannak Kabilban olyan emberek, akik így gondolkodnak és így éreznek.

SZERB ÁLDOZATOK

31. *Gojko A. Janjić*, Jegyző, 1904. szeptember 24-én született. Elkötelezett szerb királysági nacionalista. A magyar hatóságok háromszor letartóztatták. A partizán hatóság az első között fogta el. Éjjel Zsablyára szállították és 1944 október 26-án népellenességként likvidálták.

32. *Omer Kolarov*. Aktív résztvevője volt az eseményeknek 1944-től a haláláig. 1952-ben gyilkolták meg a töltésen. A gyilkost nem fogták el, habár a falubeliek tudták, ki volt a tettes.

33. *Mile Ignjatov*, szegény paraszt. Azzal vádolták, hogy a magyarok besúgója volt.

34. *Anka Korovljević Seša*, háziasszony. Népellenségként gyilkolták meg 66 éves korában.

AKIK TÚLÉLTÉK

Szekeres János, anyai nagyapám. A háború alatt dohányt és cigarettát árult egy bódében a piac közvetlen közelében. Vezetéknevén szólították, Szekeresnek ismerték. 64 éves volt, amikor elkövették ellene és lánya ellen az alább leírt bűncselekményt. A

Szekeres János

háború után a bódét egy falubeli vette át, sajnos nem tudom a nevét, talán azért sem, mert nagyapám után mindenki Szekeresnek nevezte őt is. Jól emlékszem rá: focizott, az egyik keze kacska volt. A Szekeres ragadványnevét rajta maradt élete végéig.

Szekeres Mária nagynéném és apja, Szekeres nagyapám hihetetlen megaláztatásokat éltek át. Ez az esemény az én legközelebbi hozzátartozóimmal történt meg, a mi házunkban, tehát hiteles a nyilatkozat.

Szekeres Mária

A partizánok hatalomátvétele után Kabolban a nagyapám a nagynénémel azonnal beköltözött a mi házukba. Ott is maradtak, miután apám is elhagyta a falut. Ennek körülményeit alább részletezem. Körülbelül egy hónapra rá jöttek a partizánok a nénémért. Hívták, hogy jöjjön ki az utcára. Mivel ezt megtagadta, bejöttek az udvarba és a házba. Azzal a szándékkal tették ezt, hogy erőszakkal kicibálják. A nagyapám igyekezett ebben őket megakadályozni. Ugyanakkor magyarul azt kiabálta a nénémnek, hogy ugorjon ki az ablakon. Ő ezt meg is tette, de volt belőlük az utcán is. Azonnal elfogták, és még ott az utcán megerőszkolták. Az a csoport, amelyik bement az udvarba, leteperte a nagyapámat, zsákot húztak a fejére, rugdálni és egy magukkal hozott súlyos vaslánccal ütlegelni kezdték. A meggyötört szülő lány sivalkodása keveredett az öregember fájdalmas üvöltésével. Sokáig tartott, mindaddig, amíg a fájdalomkiáltások el nem haltak. A tettesek elmentek, és a szerencsétlen lányt magukkal vitték. Amíg ez zajlott, a nagymamámat bezárva tartották a házban. Amikor kijött, a nagyapámat halva találta, legalábbis ezt gondolta az első pillanatban. Valahogy bevonzolta a házba, ágyba tette. Ahogy törölgette egy nedves törülközővel, a nagyapám életjelet adott – csak az eszméletét veszítette el. Alig több mint két évet élt még. Három hónap kellett, amíg lábra tudott állni. A Katonai Bíróság később 2 hónapi börtönre ítélte, mivel állítólag valakit feljelentett a magyarok idejében. Büntetését nem töltötte le, mivel egyszerűen nem idézték be, később meg meghalt. Élete végéig elviselhetetlen fájdalmakra panaszkodott a mája tájékán. Kínok között halt meg. A nagynéném második vagy harmadik nap jött haza félholtra válva, talán ezért engedték haza. Az anyja elsősegélyt nyújtott neki, és rejtve elvitte Sajkásra (Szentivánra), a legközelebbi vasútállomásra. Belgrádba küldte, ahol egy nagynéném, Margit élt. A férje magas rangú tisztviselő volt a spanyol nagykövetségen. Három napig tartó golgota után ért Belgrádba, és ott a teljes nagykövetséget csomagolásban találta, visszatérni készültek Spanyolországba. Tito ugyanis megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Spanyolországgal. Nénémet segélyben részesítették, adtak neki valami ruhaneműt, és elküldték a negyedik testvérhez Zágrádba. Csak ott kapott rendes orvosi ellátást, és testileg sikeresen felépült. A lelki gyógyulás nem volt lehetséges ilyen első tapasztalat után. Igyekezett normális életet élni, de ez egyszerűen nem ment. Férjhez ment ugyan, szült egy gyermeket, de a férje elhagyta, mivel a szülés után képtelen volt teljesíteni házastársi kötelességét.

Szekeres Mária és fia élnek, Újvidéken laknak. Tartjuk a rokoni kapcsolatot. Az ő

kívánságára nem teszem közzé a többi személyi adatát.

Velünk szemben lakott a nagybátyám, Horváth Jóska. Az említett erőszakselekmény idején ágyom ott volt a mi házunkban, és mindent hallott, majd később tanúsította mindazt, ami történt. Rajta kívül ott volt még az akkor 12 éves unokatestvérem is. Ő is él még, és azt mondja, hogy azokat a sikolyokat ennyi év után, a mai napig nem tudta elfelejteni.

Fodor István, a felsőkaboli csendőrlaktanya parancsnokának a segédje megmenekült. Stevan Novoselac Troskovac mentette meg a biztos haláltól, mégpedig úgy, hogy eldugta az ágyneműben két ágy között, a vendégszobában. Itt rejtegette három napig, majd Fodor titokban Tiszakálmánfalvára ment, ott tartózkodott, később meg valószínűleg megfélekedtek róla, talán ismét Troskovacnak köszönhetően. Életben maradt, és természetes halállal halt meg. Ezt Troskovac a lelki üdvéért tette, mert Titóért és a pártért elfogott két magyart, és átadta őket a sánci csoportnak, s azok végeztek velük. Az elfogott két magyar Kovács János és az egyik Patarica volt.

Horváth Mihály unokatestvére, gátőr, szintén életben maradt. Elfogták és elvitték az alsókaboli községháza pincéjébe. Mielőtt ide bezárták volna, közvetlenül akkor vitték el innen az első csoportot Dunagárdonyba a Badasra. A pincében vér borította a padlót és a falakat is. Ezek a nyomok árulkodtak arról, hogyan kínozták előzőleg az oda bezárt embereket. Péter egyedül volt a pincében. Egyszer csak megjelent Radeka, a szomszédja és barátja, és kiengedte. Radeka annak a szivattyúállomásnak volt a főnöke, amelyről a Samočeta cím alatt írtam. Innen eredt a barátságuk is. Péter egy ideig még bujkált, később már nem bántották. Betegségben halt meg Kabolban. Péter egyetlen fia, János a karlócai tanítóképzőben tanult és végzett szerb nyelven. Kitűnő futballista volt.

A „HARCOSOK”

Szerbül borci. Szerették, ha így szólítják őket, habár szinte egyikük sem vett részt semmilyen harcban. A többségük még illegáltságban sem volt. A háborús időt saját a házukban töltötték, és a magyarok idején sem üldözte őket különösebben sem a hatalmat gyakorló katonai igazgatás, sem más. Nem jegyezték fel olyan esetet, hogy a helyi magyarok közül valaki is kínozza vagy más módon bántalmazta volna a helybeli szerbeket. Felmerül a kérdés, kik voltak ők, és vajon mi készítette őket arra, hogy ilyen kegyetlen módon számoljanak le a szomszédjaikkal. Mint a legtöbb esetben, erre sincs egyszerű válasz. Próbálkoztam valamilyen besorolással. Vegyük sorjába:

1. Szinte mindannyian a proletárok osztályába tartoztak.
2. Nagy részük munkakerülő volt.
3. Többségük hajlamos volt erőszakoskodni, és kedvelte az italt.

Indítékaik alapján is csoportosíthatjuk őket. Egyesek egyszerűen a „párt katonái” voltak, mások rablási lehetőséget láttak, volt, aki beteges, szadista hajlamait akarta kiélni, míg mások csak az új hatalomnál akarták behízelegni magukat. De a zömüknél több dolog is közrejátszott. A legtöbbjükre valamennyi említett indíték érvényes volt. Ezért vált a megtorlás iszonyatos vérfürdővé, éppen úgy, ahogyan a hatalom óhajtotta. De még ezen is túltettek.

Néhány nevet már megemlítettem. Nehéz megtudni azok nevét, akik a rendelet utasításait olyan fanatikusan végrehajtották. Mégis, ahogyan az lenni szokott, a falu mindent tud. Hogy lehet ez? – merül fel a kérdés. Először is, amikor Mata Ferit elfogták, akkora lármát csaptak, hogy elsősorban a házbeliek, majd a szomszédok is felismerték és megjegyezték a csoport minden tagját. Később maguk a résztvevők is hengegtek rémtetteikkel, külön hangsúlyozva mindazokat a borzalmakat, amelyeket a Badasnál műveltek. El kell mondani, hogy sokkal több bűncselekmény történt Alsó-, mint Felsőkabolban. Azt hiszem, a hóhérok között nem is volt felsőkaboli, habár néhányan közülük is részt vettek a magyarok összefogdosásában. Ők az elfogottakat átadták a sánci csoportnak, amely véghezvitte a vérengzést.

NÉHÁNYAN A HÓHÉROK KÖZÜL

1. Már meg van nevezve Slavko Makarin. Abban az időben a falu parancsnoka volt. Ő ölte meg Molnár Andort. Utána nem vett részt a vérengzésben. Rossz lelkiismerete nem hagyta nyugodni, a falu szerint ezért is betegedett meg, és keserves kínok között halt meg, állandó rettegésben, Andort emlegetve. Azt kiabálta: – Segítsetek! Jön értem Andor! Ne adjatok neki oda! Segítsetek!

A vérengzés után mindössze néhány évet élt még, azt hiszem, négy-ötöt.

2. A sánci csoportban nem volt egyetlen becsületes szerb gazda, pravoszláv hívő és katolikus sem. Ők nem kívántak ilyesmit, nem vettek részt benne. Tudom, hogy sokan szégyellték magukat, de szembeszállni velük egyszerűen lehetetlen volt. Az új Jugoszlávia kezdetétől fogva maguknak is sok gondjuk volt, olyan osztályhoz tartoztak, amelyet a kommunizmus nem szeretett.